

БРАНКО ПАВИЋЕВИЋ

О НАУЧНОМ РАДУ ЈЕВТА М. МИЛОВИЋА*

Од 1934. године, кад је објавио свој први научни рад, Јевто Миловић је публикувао неколико стотина научних прилога, чланака, расправа и студија.

Без претензије да извршим класификацију његовог научног стваралаштва, за ову прилику желио бих само да истакнем да Миловићева научна активност може да се сврста у три научна подручја. Једно представљају његове књижевно-историјске студије из славистичке и германистичке науке о неким интересантним проблемима европског романтизма, прецизније речено, студије из области славистичке и германистичке књижевне компаративистике.

Друго подручје Миловићевог интересовања чини научно-теоријским методом осмишљена анкета о процесу умјетничког стваралаштва, а посебно о сложенем стваралачком поступку од прве инспирације до финалног умјетничког или књижевног дјела. Иако себе не сматрам позваним да судим о овој врсти Миловићевих напора, морам рећи да су његови резултати и у овој области изазвали интересовање у нашој научној и културној јавности, поред осталог и тиме што су у својим интимним казивањима неколика истакнута југословенска ствараоца (М. Лалић и Р. Зоговић, М. Селимовић и В. Десница и Р. Стијовић) саопштили нека свједочанства о себи која се сигурно у другим изворима никад не би нашла.

Трећа научна област у којој је Миловић остварио резултате због којих је и добио највеће признање за научни рад, изабран је за члана наше Академије, представља црногорска политичка, књижевна и културна историја XVIII и XIX вијека, а посебно живот и литерарна дјелатност нашег владара и владике, великог југословенског и словенског пјесника — Петра II Пе-

* Поводом академске бесједе Јевта М. Миловића, 19. новембра 1987. године.

тровића Његоша. О њему је Миловић објавио више од стотину студија, расправа, чланака и критички коментарисане историјске грађе у издањима најугледнијих југословенских научних институција.

Кад је још средином тридесетих година Миловић почео да истражује Његошев живот и дјело, знао је какву озбиљност то изискује, са каквим је све тешкоћама скопчано и које све велике ризике таква научна оријентација са собом носи. Он је полазио од тога да су се о великом пјеснику својим књижевно-историјским и књижевно-теоријским студијама и расправама огледали најистакнутији наши аутори, од Светислава Вуловића, Павла Поповића, Милана Решетара и Исидоре Секулић, као и угледни слависти, од Лаврова до Шмауса. Миловићу је, исто тако, било познато да су у погледу политичко-историјских истраживања резултати Лазара Томановића, Павла Аполоновича Ровинског, Душана Вуксана и у новије вријеме Риста Драгићевића исцрпили све или готово све историјске изворе домаћег поријекла о животу великог пјесника. Свему томе треба додати и чињеницу да је за посљедњих стотину и више година о Његошу нарасла литература, како критичка, тако још више и некритичка и популарна, да је само изузетан познавалац могао да оцјењује шта у том библиографском обиљу може да представља ослонац од кога се у даљим истраживањима мора полазити, било да је ријеч о емпиријским било о научно-теоријским или научно-историјским захтјевима.

Као познавалац њемачког језика, а ношен стваралачким жаром у истраживању Његошевог живота и књижевног дјела и улоге и положаја Црне Горе у вријеме конституисања њезине националне државе, Миловић је својом стваралачком интуицијом осјетио гдје се могу наћи нова историјска свиједочанства о предмету његове основне научне преокупације. То су, прије свега, биле оне архивске институције у којима се чувала историјска грађа аустријске провинцијске, коришћена, лодуше, и раније, али само фрагментарно. Ако се за кога од југословенских научних стваралаца може рећи да је систематски истражио историјску грађу аустријског поријекла о Његошу и Његошевој Црној Гори — онда је то, одиста, Јевто Миловић. То, можда, неупућеном човјеку не изгледа много, али је за такав подухват требало више од четири деценије стрпљивог, упорног и самоодрицајног рада.

Историјски извори аустријског поријекла до којих је Миловић дошао, углавном у Задањском и у Бечком архиву, саопштени у студијским текстовима и у обиму од неколико стотина ауторских табака, знатно су освијетлили државничку, властичанску и пјесничку дјелатност Петра II Петровића Његоша, нарочито за она раздобља о којима је у домаћим изворима и историјским споменицима било само помена или наговјештаја. Сто

двадесет Миловићевих расправа, студија, чланака и прилога о Његошу, ослоњених на оно што нам је грађанска наука оставила у наслеђе, а обогаћени обиљем података из аустријских историјских извора, представљају својеврсну монографију о великом пјеснику, националном мислиоцу, државнику и владару, монографија која ће с правом стати у ред са дјелима Лаврова, Томановића и Ровинског. Сасвим је сигурно да су Миловићеви радови знатно смањили број оних питања из Његошеве епохе црногорске историје за која су неопходна нова архивска истраживања.

Извори које је Јевто Миловић први учинио доступним широј научној јавности за раздобље 1830—1851. имају значај и за проучавање балканске политике Хабзбуршке Монархије у вријеме кад се источно питање нагло заоштрава и кад западноевропске државе, збуњене руско-турским уговором из 1833, чине напоре да продуже агонију Отоманског Царства, у првом реду због страховања од тога да Русија не постане потпуни господар ситуације на европском Истоку. Из Миловићевих студија се јасно виде прави мотиви који владу Бечке Монархије присиљавају да у својој источној политици придаје онако велик политичко-стратешки значај Црној Гори. Исто тако, његови истраживачки резултати потврђују нека досадашња наслућивања о политичко-стратешким комбинацијама Русије у предвечерју догађаја што су потресли Европу средином педесетих година прошлог столећа.

Миловић је историчар аналитичар. Он припада оној врсти научних радника на кога би се могла односити она мисао Богдана Поповића кад је рекао, парафразирајући једног великог француског учењака, да је за прави научни рад неопходно поштовати начело да за један сат синтезе треба стотину година анализе. Такав научни метод је, уосталом, и створио модерну науку.

Јевто Миловић је научни стваралац чија је структура мишљења лишена аподиктичке искључивости, која је данас постала забрињавајуће правило расуђивања, па су стога и његови закључци веома опрезни, а судови изрицани тако да увијек остављају могућност да се сложени историјски процеси могу и друкчије схватити и оцјењивати. То га, поред велике радне енергије и критичког односа према послу којим се бави и резултатима које остварује, чини истакнутим прегаоцем наше научне и културне стварности.

